

МІСЦЕ ЕКОНОМІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ У РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ КРАЇНИ

На основі аналізу теорії дипломатичної та зовнішньоекономічної діяльності досліджено місце, особливості здійснення та фактори забезпечення головних позицій економічної дипломатії за сучасних умов розвитку світу.

On the basis of the theory of diplomatic and foreign trade activity, we investigated the location and characteristics of the main factors of economic diplomacy positions in modern conditions of the world.

Ключові слова: економічна дипломатія, зовнішньоекономічна діяльність, дипломатична робота.

Вступ. Зовнішня політика будь-якої держави завжди мала й має свою економічну складову. Роль цієї складової поступово зростає під впливом поглиблення міжнародного поділу праці, створення відкритої економіки та інших проявів процесу глобалізації, а також під впливом звільнення від силових способів вирішення конфліктів між державами й захисту їхніх інтересів. Не є виключенням і Україна, хоча тут становлення економічної дипломатії в радянський час затримувалося через авторитарний характер розвитку країни й переваги в ній спрощених форм торговельної політики, що базувалися на державній монополії зовнішньоекономічної діяльності.

Аналіз останніх досліджень. З'ясуванню сутності економічної дипломатії та забезпеченню дипломатичної служби були присвячені роботи таких відомих вчених-економістів, як Г. Каррон де ла Каррьер, Г. Кіссінджер, М. Лебедева, Г. Нікольсон, В. Нижник, В. Попов, О. Сагайдак, П. Сардачук, Дж. Фельтхем та ін.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є аналіз місця економічної дипломатії у забезпеченні узгодженого розвитку дипломатичної служби та зовнішньоекономічної діяльності.

Результати дослідження. Дипломатія безпосередньо належить до сфери зовнішньої політики і за своєю суттю є одним із головних і найбільш ефективних засобів її здійснення. Дипломатія — це діяльність щодо ведення переговорів, підписання міжнародних угод, вивчення основних тенденцій та перспектив розвитку як регіональних, так і глобальних міжнародних відносин.

Отже, критеріальними ознаками дипломатії є:

- належність до сфери міжнародних відносин, сфери зовнішньої політики держави;
- застосування переговорів як основного інструмента здійснення мирними засобами міждержавних стосунків;
- наявність інституту державних службовців-дипломатів, які безпосередньо ведуть переговори і виконують всі інші функції, передбачені статутом дипломатичної служби кожної держави.

Безпека, підтримка миру й міжнародне політичне співробітництво становлять вищі цілі роботи дипломатів. Їхня діяльність будується на розумінні політичних сил, на дружбі, на примноженні кількості однодумців. Проте, наради на вищому рівні Великої вісімки і Європейського союзу із самого початку влаштовувалися заради вирішення проблем економіки й фінансів. Тематика такого роду являється початком інтеграційних об'єднань і першопричиною конфліктів. Якщо за старих часів союзи ґрунтувалися головним чином на релігійній спільності або спорідненні правлячих будинків, у недалекі часи — на військовій або політичній рівновазі й володінні територіями, то сьогодні на першому місці знаходиться економічна могутність, неухильне розширення товарообміну й присутність на світових ринках.

“Економічна дипломатія” визначається як специфічна область сучасної дипломатичної діяльності, пов'язана з використанням економічних проблем, як об'єкт і засіб боротьби й співробітництва в міжнародних відносинах. Економічна дипломатія, як і дипломатія, взагалі, є складовою частиною зовнішньої політики, міжнародної діяльності держави. Саме зовнішня політика визначає мету й завдання економічної дипломатії, що являє собою сукупність заходів, форм, засобів і методів, які використовуються для здійснення зовнішньої політики [5].

Зміст дипломатичної роботи має свої особливості [2]:

1. Дипломат повинен орієнтуватися у законах та особливостях спілкування країни свого перебування або спеціалізації. Але він не менш чітко повинен уявляти собі економіку своєї власної країни, її національні господарські інтереси, без чого ці інтереси неможливо захищати.

2. Сформувавшись на базі двосторонніх відносин між державами, сучасна економічна дипломатія трансформувалася в багатосторонню систему ведення переговорів. Це обумовлюється як глобалізацією ринків, так і створенням численних інтеграційних союзів і міжнародних організацій.

3. Зовнішньоекономічні зв'язки здійснюють суб'єкти господарювання, тому дипломатія здавна захищала за кордоном своїх купців, їхнє майно й торговельні шляхи, а пізніше — інвесторів, кредиторів й їхню інтелектуальну власність.

4. В умовах розвитку демократії особлива увага при формуванні й проведенні економічної

дипломатії грає суспільна думка, у т.ч. міжнародна. Це позбавляє зовнішню політику камерного характеру і надає прозорості. Традиційними партнерами зовнішньополітичних відомств виступають профспілки та неурядові організації.

Сьогодні, економічна дипломатія стає дисципліною, що поєднує розуміння динаміки міжнародних взаємодій у політичних й економічних сферах, вона визначає розвиток їхніх взаємин і взаємозалежність один від одного.

Зростанню ролі економічної дипломатії в сучасній системі міжнародних економічних відносин сприяють багато конкретних факторів [4]:

1. Процеси інтернаціоналізації й посилення взаємозалежності світової економічної системи, які йдуть у двох площинах – у глобальній і регіональній інтеграції.

2. Стрімке розширення зони ринкового господарства, лібералізація національних економік й їхня взаємодія за посередництвом торгівлі й міжнародних інвестицій. Все більше число суб'єктів світової економіки – транснаціональних корпорацій, банків, інвестиційних груп – впливають на світову політику, міжнародні відносини. Масштабна залежність економік нових незалежних держав від світових ринків, інвестицій, технологій змушує їх регулювати свої позиції щодо політичних і військових проблем міжнародного життя.

3. Глобалізація у світовому господарстві посилює роль економічної дипломатії, сполучаючи процес поглиблення інтернаціоналізації продуктивних сил й одночасне прагнення транснаціональних корпорацій підкорити цей процес своїм цілям. Все це підвищує роль економічної дипломатії, тому що вона сприяє розвитку інтернаціоналізації в інтересах всіх країн і разом з тим протидіє прагненням тих, хто хотів би монополізувати переваги глобалізації.

4. Впровадження прогресивних методів керування, енергозберігаючих і нових технологій, іноземні інвестиції забезпечують розвиток співробітництва між країнами й міжнародними організаціями. Це зменшує тенденцію до закритості й автаркії (самозабезпечення) економік країн, зовнішня відкритість стає нормою.

5. Просування інновацій в економіку держави й зовнішня відкритість сприяють створенню позитивного іміджу країни, а це спричиняє залучення в країну іноземного туризму, що теж є вирішальним чинником економічного росту й залучення іноземних інвестицій.

Процеси глобалізації, супроводжуються посиленням міжнародної конкуренції й постійно вимагають активної участі держави в просуванні й захисті національних інтересів на світовому ринку. Державна підтримка в різних формах служить сьогодні найважливішим фактором успішної діяльності вітчизняних компаній і країни в цілому, на світовому ринку. Мова йде про підвищення конкурентоздатності національних виробників, що працюють у твердому конкурентному ринковому середовищі. Зміцнення національної конкурентоздатності вимагає використовувати комплекс взаємозалежних і взаємодоповнюючих методів як в області внутрішньої економічної (сприяння технологічному розвитку, інноваційній діяльності), так й в області зовнішньоекономічної (просування експорту, поліпшення умов доступу на зовнішні ринки, залучення закордонних інвестицій, технологій) політики. Тому економічна дипломатія займає особливе місце, що формує сприятливе зовнішнє середовище для практичного рішення завдань підвищення конкурентоздатності [1].

Залучення іноземних інвестицій також виступає одним із найголовніших завдань економічної дипломатії. Для її здійснення основним засобом виступає створення сприятливого середовища для зустрічей експортерів й їхніх потенційних партнерів, визначення і формулювання пріоритетів й демонстрації всіх вигідних сторін експортованих товарів і технологій. Але необхідно підкреслити важливість детально розробленої експортної стратегії держави, що визначає основні напрямки експорту товарів. Це повинно бути основним завданням торгово-економічних місій.

Останнім часом спостерігається зміцнення інституційної й організаційної бази, підвищення статусу економічної дипломатії в системі державної влади. Збільшується кількість, розширюються функції, і поліпшується якість роботи торгово-економічних місій країни в області підтримки зовнішньоекономічної діяльності, лобіювання інтересів вітчизняних компаній за кордоном. Забезпечення для держави сприятливих умов міжнародного економічного співробітництва, що сприяють підвищенню рівня і якості життя його населення, також є пріоритетним завданням економічної дипломатії. Більшу роль у цьому грають торгово-економічні місії. Їхня робота повинна бути спрямована на одержання доступної й надійної інформації про рівень і серйозність інтересів, пріоритетів країни перебування, ступінь об'єктивної зацікавленості в інвестиціях, взаємної вигоди.

Головною особливістю дипломатії XX століття стала діяльність господарюючих суб'єктів. Під натиском конкурентів, підприємства рідко консультуються з урядом, а оскільки діяльність їх відбувається у всесвітньому масштабі, ніяка влада не бере на себе за неї повної відповідальності – ні дипломатичної, ні будь-якої іншої.

У наші часи всі без виключення держави комерціалізують напрямки своєї дипломатичної діяльності. Адже у сучасному світі є безліч механізмів реалізації економічної дипломатії, зокрема, Міжнародний валютний фонд, Міжнародний банк реконструкції та розвитку тощо.

Сучасна економічна дипломатія, механізм реалізації її цілей, завдань за своєю структурою включає

в себе національну (економічна дипломатія окремих країн), регіональну (інтеграційних об'єднань), глобальну (міжнародних організацій, форумів, самітів), а також офіційну і неофіційну, двосторонню та багатосторонню дипломатію, кожній з яких притаманні свої функції, засоби і методи реалізації поставлених завдань [3].

Взагалі економічна дипломатія – це сучасна система міждержавного регулювання світової економіки.

Сучасна економічна дипломатія носить аж ніяк не абстрактно-теоретичний характер, тому що:

а) цей напрямок державного сприяння формам і методам участі в міжнародній економіці став універсальним, загальносвітовим явищем;

б) фактор економічного інтересу і національної економічної безпеки має, як і раніше, вирішальне значення, і економічна дипломатія, як і раніше, покликана сприяти його забезпеченню;

в) виконувати свої розширені і модернізовані функції економічна дипломатія може лише як елемент у механізмі управління;

г) специфічною рисою такого управлінського механізму служить наявність єдиного правового поля;

д) реалізація можливостей економічної дипломатії може виявлятися і як засіб рівноправного співробітництва, і як знаряддя нового, властивого сучасному етапу розвитку світового господарства, поділу ринку, сфер власності і впливу;

е) економічна дипломатія набуває рис соціально орієнтованої міжнародної діяльності;

ж) підвищується роль економічних питань при проведенні консультацій між посольствами (у т.ч. на рівні відділів), міністерствами тощо.

Тим самим економічна дипломатія не тільки допомагає розв'язанню поточних і орієнтованих на найближче майбутнє задач, але здійснює також вплив на характер оцінок навіть віддалених суспільно-економічних перспектив.

Висновки. На початку XX століття дипломатія й економіка займали приблизно однакову позицію, економічна дипломатія посилювала свої позиції тоді, коли традиційній дипломатії все частіше вдавалося уникати збройного протистояння для врегулювання міждержавних відносин. Оскільки, по-перше, дипломатію використовують лише в тих міждержавних відносинах, коли мова не йде про війну — дипломатія являє собою перетворення владою зовнішньої політики за допомогою вигідного використання інформації й переговорів з опорою на закордонний апарат. По-друге, економічну дипломатію не можна розглядати лише як використання економічних важелів у міжнародних відносинах. Поступки або санкції, використання більш вигідних економічних позицій є заходами тиску, які мало відрізняються від демонстрації військової сили.

Таким чином, дипломатія з економічними цілями зародилася у недалекому минулому й затвердила свої позиції в другій половині XX століття. Економічна дипломатія є досягненням економічних цілей заходами дипломатії, незалежно від того, чи використовує вона економічні важелі заради їхнього досягнення.

Література

1. Каррон де ла Каррьер Г. Экономическая дипломатия. Дипломат и рынок; / Г. Каррон де ла Каррьер. [пер. с фр.]. – М. : «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЕЭН), 2003. – 296 с.
2. Кашлев Ю.Б. Многоликая дипломатия: исповедь посла / Кашлев Ю.Б. – М. : Известия, 2004. – 280 с.
3. Киссинджер Г. Дипломатия; / Г. Киссинджер [пер. с англ. В. В. Львова]. – М. : Ладомир, 1997. — 848 с.
4. Попов В.И. Современная дипломатия: Теория и практика : [курс лекций] / Попов В.И. – М. , 2000. – 345 с.
5. Diplomacy. Vol. 1: Theory of Diplomacy / Ed. bfl C. Jonsson, R. Langhorne. - London: SAGE Publications, 2004. – 267 p.

Надійшла 16.08.2010